

**Глуховська М. С.**

Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

## ОЦІННА ОЗНАКА У ЗНАЧЕННІ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕМ

*Стаття присвячена вивченню оцінної ознаки у значеннях фразем англійської мови. Авторка виділяє «нейтральні» фраземи та фраземи, у семантиці котрих присутні елементи оцінки. Велика увага приділяється аналізу оцінки за гендерною ознакою. Запропоновано класифікацію фразеологічні одиниці англійських фразем з елементами гендерних ознак та врахування інтенсивності емоційної оцінки фразеологізму англійської мови. Головним критерієм класифікації стає емоційна оцінка гендерної ознаки.*

*У запропонованому дослідженні виявлено ФО, які не можна чітко віднести до тієї або іншої групи. Це фраземи з нестабільною, мінливою емоційною оцінкою. У ході дослідження було виявлено використання парних ідіом, «рівноцінних» у гендерному аспекті за їхньою емоційною оцінкою, що позначають універсальні якості і оцінюються однаково незалежно від статі суб'єкта фраземи. Авторка назвала такі фраземи «бігендерні». Зазначено, що не всі пари мають однакове значення. Або одна фразема з пари має більше значень, ніж інша.*

*Виявлено, що в англійській мові кількість жіночих та чоловічих елементів у фраземах з гендерною ознакою майже однакова. Але англійці приписують більше позитивних якостей чоловікам ніж жінкам.*

*Але заперечливий момент, ускладнюючий дослідження англійських фразем з чоловічими елементами зі словом «tap», бо в англійській мові слово має два значення. Авторка розділяє ці два значення таким чином: слово tap у значенні людина може бути замінене словом person та у значенні мужчина без втрат у змісті вислову слово tap замінити не можна.*

*Авторка наводить приклади, зазначивши оцінку, як негативних рис так і позитивних рис, що притаманні чоловікам та жінкам. Було виявлено окрему групу фразем з гендерним елементом у значенні – зоологізмів, які більшою мірою містять у собі негативну емоційну оцінку та мають жіночий елемент у значенні: назви тварин.*

*Видокремлено групу фразеологізмів на позначення найбільшого всесвітнього зла – сатани, диявола, злого духа – і уособлення вселенської доброї сили – Бога.*

*Розділено фраземи з гендерним елементом у значенні за структурним складом ФО: 1. Фраземи зі стійкою структурою *He who ...* та *He that ... той, хто ...*. 2. Фраземи, у складі яких присутні гендерні елементи, які характеризують сімейні відносини. В цій групі було підкреслено підгрупу фразем англійської мови – ФО, в яких фігурують власні імена. 3. Фраземи, у складі яких присутні гендерні елементи, які позначають вік людини.*

*Слід зауважити, що при роботі з фразеологічними одиницями англійської мови треба враховувати і вживання артиклів.*

**Ключові слова:** бігендерні фраземи, гендер, зоологізм, ознака, оцінка, фразема, фразеологія, фразеологічна одиниця.

**Постановка проблеми.** Аби досконало володіти мовою, мати великий словниковий запас – слід вивчати лексику як науку, до складу якої належить і фразеологія. Це дозволяє розбиратися у структурах, принципах підбору матеріалу не лише рідної, але й іноземної мови. Фразеологія – розділ про усталені мовні звороти, наука, що досліджує семантику та походження слів. Вивчаючи англійську мову, фразеологічні сполучення є важливим стилістичним засобом. Вони є одним з невичерпних джерел багатства та виразності мовлення, відіграють важливу роль при пізнанні культури. Вивчення особливостей фразеології на сучас-

ному етапі розвитку англійської мови є одним із актуальних питань лінгвістики, що і свідчить про актуальність дослідження.

**Об'єктом дослідження** є фразеологічні одиниці англійської мови з гендерним елементом.

**Предмет дослідження** – оцінна ознака у значенні англійських фразем.

**Мета роботи** – проаналізувати оцінну ознаку у значенні фразеологічних одиниць англійської мови, які містять у собі гендерний компонент.

Досягнення цієї мети стає можливим за умови розв'язання таких **завдань**: визначити оцінку значень англійських фразеологічних

одиниць та описати ознаки фразем, розглянути класифікацію та виокремити групи фразем, надавши їхню оцінку.

**Виклад основного матеріалу.** Останніми десятиріччями теорія фразеології досягла значних успіхів: розроблено ряд критеріїв визначення фразеологічних одиниць, створено кілька класифікаційних схем їх розподілу, активно ведуться дослідження структурно-семантичних властивостей фразеологізмів та їх функціонування в мові художніх творів, розробляються теоретичні основи фразеографії. Тільки останніми роками написано ряд докторських (Л. Г. Скрипник, Л. І. Коломієць, О. С. Юрченко) та кандидатських дисертацій, опубліковано монографічні праці, укладено фразеологічні словники. [2; 5]

Англійська мова дуже багата фразеологічними зворотами, які в даний час широко використовуються як в літературній, публіцистичній, так і в розмовній мові. Характерною рисою народно-розмовної фразеології є експресивно-образна функція, незважаючи на збіг у цілому ряді випадків образної основи, що надає оцінку значенню фразеологізму.

З позиції наявності оцінної ознаки у значенні фразем виділяємо так звані «нейтральні» фраземи, які не несуть аксіологічної навантаженості і не становлять інтересу для нашого дослідження, та фраземи, у семантиці котрих присутні елементи оцінки, які в свою чергу проявляються з різною інтенсивністю. Саме такі фразеологічні одиниці і є об'єктом подальшого дослідження.

Оскільки в цілому типи оцінок схарактеризовані в науковій літературі, зупинимось на такому типі, який ще не вивчений вичерпно – оцінці за гендерною ознакою. [6] За результатами системного аналізу низки англійських фразем з елементами гендерних ознак у значенні пропонуємо таку класифікацію ФО, головним критерієм класифікації обрано емоційну оцінку гендерної ознаки, яка міститься у ФО, – систематизуємо фраземи з огляду на наявність позитивної, негативної чи нейтральної емоційної забарвленості, яка властива гендерним ознакам у значенні ФО. У ході дослідження виявилось доцільним розширити класифікацію, враховуючи інтенсивність емоційної оцінки вищезгаданих ФО.

Як і в кожній класифікації, у запропонованій має місце таке явище, як перехідні елементи, тобто ті ФО, які не можна чітко віднести до тієї або іншої групи [1]. Такими вважаємо фраземи, гендерним складовим яких дається оцінка здебільшого в залежності від конкретної мовної

ситуації, особи мовця, позамовних факторів, а також іронічні, жартівливі ФО, які можуть набувати позитивної чи негативної оцінки знову ж таки з огляду на конкретний контекст [7]. Тобто, фраземи з нестабільною, мінливою емоційною оцінкою. Наприклад, фразема *a Mummy's boy* має значення *матусин улюбленець, любимчик* і оцінюється позитивно, коли мова йде про теплі родинні стосунки між матір'ю та сином: *She was a year older than Lanny, and took a maternal attitude toward him, which he liked, being a mother's bboy.* – *Розмарі була роком старша за Ленні та ставилась до нього по-материнському, що йому дуже подобалось, адже він був у матері улюбленцем.* Також ця фразема має принизливе, зневажливе значення *матусин синочок*, коли мова йдеться про фізичну слабкість, покірний характер, слухняність хлопця: *...by that time she figured he wasn't Mamma's boy any more. By that time he was a strapping fellow, cocky and fast on his feetP....* ...*вона вважала, що на той час він вже перестав бути маминим хлопчиком. Він став рослим, зухвалим хлопцем та вмів швидко бігати...*

У ході дослідження було виявлено цікаве явище – активне використання, причому у трьох мовах одразу, парних ідіом, «рівноцінних» у гендерному аспекті за їхньою емоційною оцінкою. [5] Такі ФО позначають універсальні якості, як правило, позитивні, які притаманні як жінкам, так і чоловікам, і оцінюються однаково незалежно від статі суб'єкта фраземи. Зазначеним фраземам ми дали назву «бігендерні»: *a man/woman of the world* – *людина з великим життєвим досвідом, світський чоловік/жінка*; *maid/man of all work* – *служниця/слуга, яка/який виконує всю роботу по хазяйству*; *mistress/master of situation* – *хазяйка/хазяїн становища*; *mister Right/ Miss Right* – *підхожа партия, майбутній чоловік/ дружина*; *a man/girl Friday* – *права рука, надійний/а помічник/ця (особливо про дівчину-секретарку)*; *П'ятниця, вірний друг та помічник*; *like father, like son/ like mother, like child* – *яблучко від яблунки недалеко відкочується*;

Але при вживанні бігендерних фразем треба бути дуже обережними і особливо уважними, бо не всі пари мають однакове значення: *the golden boy* – *улюбленець, любимчик*; *a golden girl* – *дівчина, яка користується успіхом, популярністю, кумир*; *principal girl* – *актриса, яка виконує головну роль*; *principal boy* – *травесті, актриса, яка виконує головну чоловічу роль*. Або одна фразема з пари має більше значень, ніж інша: *old girl* – 1) *зневажл. або пестл. «старенька» (незалежно*

від віку, часто про матір або дружину), моя мила, моя люба (при звертанні); 2) пестл. «старенька» – щодо тварин, особливо коней тощо, *old boy* – 1) старий шкільний або університетський товариш, однокашник; 2) розм. друга, старина; 3) батько, старий; старик; 4) жарт. евф. біс, сатана, злий дух (*the old boy*).

Проаналізувавши і систематизувавши матеріал дослідження, виводимо низку цікавих закономірностей. По-перше, у значеннях фразем як чітких віддзеркалень народного менталітету відображені традиційні якості та риси характеру людини, які споконвічно вважають притаманними або жінкам, або чоловікам. І тут робимо цікаве відкриття: в англійській мові кількість жіночих та чоловічих елементів у фраземах з гендерною ознакою майже однакова. Англіїці традиційно приписують значно більше позитивних якостей саме чоловікам, а не жінкам. Серед них: сила і мужність – *the man of iron* (чоловік із залізною волею; людина з міцним здоров'ям) та, на що треба наголосити, приналежність до чоловічої статі. Остання категорія в англійській мові виявилася найчисленнішою, з найінтенсивнішою емоційною оцінкою: *a man's man* – справжній чоловік, мужчина; *one of the lads/boys* – розм. свій хлопець; *a man of men* – чудова, найкраща людина; *between man and man* – як чоловік з чоловіком.

На цьому етапі слід оговорити досить запечерчливий момент, який ускладнює дослідження англійських фразем з чоловічими елементами у значенні. Справа в тому, що в англійській мові слово *man* – чоловік, мужчина – має друге, загальніше значення – людина. Перше значення цього слова має дуже яскраву гендерну забарвленість, друге ж постає гендерно нейтральним, хоча розповсюджена думка, що і в цьому випадку слово *man* має досить помітний гендерний відтінок, уражає права жінок і дітей і має бути замінене на нейтральніше слово, наприклад, *person*, яке має таке саме значення – людина [2]. Розділемо ці два значення таким чином: слово *man* у значенні людина може бути замінене словом *person*, зміст вислову при цьому не змінюється, а у значенні мужчина без втрат у змісті вислову слово *man* замінити не можна. Наведемо приклади найпоширеніших англійських фразем зі словом *man* у значенні людина: *man (person) of consequence* – значна, впливова людина; *man of moods* – людина настрою, *man (person) of character* – людина з характером; *man of glee* – весела, життєрадісна людина, весельчак, веселун; *man of action* – енергійна, дійова людина; *man of science* – учений,

науковець, людина науки; *man of that kidney* – людина такої вдачі; *man of few words* – небагато-слівна людина, людина діла.

Позитивних жіночих якостей в англійських фраземах виявлено в півтора рази менше, ніж чеснот чоловіків. Серед них: краса – *a glamour girl* (розм. красуня), *a Teddy girl* (стиляга); життєрадісність – *merry as the maids* (повний життя, дуже веселий, життєрадісний); працьовитість – *a maid of all work, a girl Friday* (див. вище); роль ідеальної жінки – *Miss Right* (розм. з відтинком іронії підхожа партія, майбутня дружина), *one's best girl* (кохана, улюблена), *a bachelor's wife* («мрія холостяка», дружина, яка існує лише в уяві).

За фразеологічними матеріалами, негативними рисами жінок англійці вважають: надмірну цікавість – *curiosity killed the cat* /слово *cat* – кішка – в англійській мові жіночої статі (цікавість до добра не доведе; багато будеш знати – скоро постарієш); нерозумність – *a dumb Dora* (розм. дуренька); балакливість – *chatter like a magpie* (торохтіти, цокотіти, як сорока), *an old wife* (кумушка, плетуха), *olds wife's (woman's) fables* (gossip, stories, tales) (побрехеньки, бабські казки); манірність – *Lady Bountiful* (ірон. дама-благодійниця), *a fine lady* (ірон. дамочка, що корчить з себе аристократку); злий, сварливий, лихий характер – *an old cat* (сварлива або зла баба, огидна баба, відьма), *the daughter of Jezebel* (злочинна, нахабна жінка), *the daughter of the horse-leech* (ненажерлива, вимагателька, здирниця), *Molly Blood* (шибениця).

У чоловіків, на думку англійців, вдвічі менше негативних якостей, ніж у жінок, причому переважна більшість фразем з негативною емоційною оцінкою чоловічого елемента приписують чоловікові жіночі риси характеру. Тобто, найстрашнішою вадою чоловіка вважається поведінка, притаманна жінкам: *to play the man* – поводитись як личить чоловікові (стійка позитивна оцінка, схвалення) та *to play the woman* – поводитись як баба, боятися, плакати (різка негативна оцінка, приниження, презирство). А також інші приклади: *a Mummy's boy* (матусин синочок), *a Miss Nancy/ Miss Molly/ a Molly Coddle* (розм. пестунчик, «дівчисько», «баба»), *a Nancy (pansy) boy* (гомосексуаліст, педик).

По-друге, у ході дослідження було виявлено окрему групу фразем з гендерним елементом у значенні – зоологізмів. Причому майже усі зоологічні фраземи на позначення гендеру в англійській мові мають негативне емоційне забарвлення: *chatter like a magpie* – торохтіти,

цокотіти, як сорока; *the grey mare is the better horse* – дружина верховодить, командує чоловіком, дружина, що тримає чоловіка під черевиком; *there is a black sheep in every flock/ many a good cow has a bad calf* – в сім'ї не без виродка; *cursd cows have curt horns* – битливий корові Бог рогів не дає; *curiosity killed the cat* – цікавість до добра не доведе; *багато будеш знати – скоро постарієш*; *a daughter of the horse-leech* – ненажерлива вимагателька, здирниця.

До того ж, як бачимо, майже всі зоологізми з негативною емоційною оцінкою мають жіночий елемент у значенні: назви тварин (*chatter like a magpie* – теревенити як сорока, *as blind as an owl* – сліпа як курка, *spring chicken* – неповнолітня) в англійській мові – жіночої статі.

Також слід відокремити групу ФО на позначення найбільшого всесвітнього зла – сатани, диявола, злого духа – і уособлення вселенської доброї сили – Бога. В англійській мові представники найпоганішого й лихого, яке тільки існує в світі, а також його їхні антиподи – добро, справедливність, мудрість – чоловічої статі [4; 6]: *talk of the devil and he appears* – про вовка помовка, а він і тут; *the black man* – біс, диявол, сатана; *the old boy* – жарт. диявол, сатана; *as the devil – розм. жахливо, надто, сказано; between the devil and the deep (blue) sea* – між двох вогнів, між молотом та ковадлом; *the devil alone knows* – біс його знає; *the devil rebuking sin* – чия б гарчала, а твоя мовчала б; *the devil of it* – образливе, найнеприємніше; *the devil is not so black as he is painted* – не такий страшний чорт, як його малюють; *fear smb. (smth.) as the devil fears holy water* – боятися (кого, чого) як чорт ладану; *God Almighty* – вигук, що виражає подив, досаду тощо божже милостивий!, божже мій!, божже всемогутній! (часто вжив. іронічно); *God damn (it)!* – розм. хай його чорт візьме!, прокляття!, ото лихо!; *God knows* – *I don't!* – розм. жарт. може, Бог і знає, а я ні!; *Please God* – бог дасть; *God defend me from my friends, from my enemies I can defend myself* – захисти мене, божже, від друзів, а з ворогами я сам упораюсь; *God forbid!* – не дай, божже!, боронь, божже!; *God willing* – якщо буде на то божжа воля, якщо дозволять обставини.

По-четверте, розділено фраземи з гендерним елементом у значенні за структурним складом ФО:

Фраземи зі стійкою структурою *He who...* та *He that...* той, хто...:

*He that never climbed never fell* – не помиляється той, хто нічого не робить; *He that does not respect is not respected* – хто людей не пова-

жає, сам поваги не має; *He that has a tongue in his mouth can find his way anywhere* – язик всюди дорогу вкаже (пор. Язик до Києва доведе); *He who pays the piper calls the tune* – хто платить гроші, той і командує; *He who has a great nose thinks everybody is speaking of it* – на злодієві й шапка горить; *хто* порося украв, *у того* у вухах пищить.

Фраземи, у складі яких присутні гендерні елементи, які характеризують сімейні відносини: *Like father, like son/ like mother, like child* – яблучко від яблуньки недалеко відкочується; *Necessity is the mother of invention* – біда всьому навчить; *біда вимучить – біда і виучить*; *Sugar Daddy* – багатий літній шанувальник; *The daughter of Eve* – дочка Єви, представниця прекрасної статі, жінка; *An old wife* – 1) кумушка, плетуха; 2) «стара баба», пліткар (про чоловіка); *Don't teach your grandmother to suck eggs* – яйця курку не вчать; *My aunt!* – розм. слово честі!, тільки подумати!, оце так!, ось тобі й маєш! (вираз здивування, досади, захоплення); *Cousin Betsy* – пришепенувата, придуркувата людина.

Як бачимо, в англійській мові дуже багато фразем на позначення найближчих і більш дальніх родичів, що віддзеркалює дбайливе ставлення до родинних зв'язків в обох культурах. Хоча існує й зворотній бік цього явища – в лайливій лексиці і української, і англійської мови частіше за все фігурують саме найближчі родичі – батько, мати, син і донька, про що йшла мова вище.

Також в цьому пункті слід звернути увагу на особливу підгрупу фразем англійської мови – ФО, в яких фігурують власні імена, часто вкупі з словами на позначення родинних зв'язків [1]. Вірно перекласти означені фраземи без спеціальних екстралінгвістичних знань (background knowledge) або професійних словників найчастіше просто неможливо [2; 6]. До них відносимо наступні: *Uncle Jonathan* – амер. жарт. янки (прізвисько американців); уряд США [за ім'ям Jonathan'a Trumbell'a, губернатора штата Конектікут, якого президент Вашингтон називав Brother Jonathan], *Uncle Sam* – ірон. «дядя Сем», федеральний уряд США [за жартівливою розшифровкою букв U.S. – United States], *Cousin Jack* – розм. Кузен Джек – так називають жителів Корнуолу; *John Bull* – так називають британців тощо.

Фраземи, у складі яких присутні гендерні елементи, які позначають вік людини: *a whipping boy* – «хлопчик для биття», козел відпущення; *a bread and butter miss* – жарт. школярка, дівчинка шкільного віку; *an old woman* – пренебр. «стара баба», боязкий або метушливий чоловік; *old girl/*

*old boy* – див. вище; *old lady/old woman* – 1) мати; 2) найдороща половина, дружина;

Слід зауважити, що при роботі з фразеологічними одиницями англійської мови треба бути особливо уважними й обережними щодо вживання артиклів. Найяскравіший приклад – переклад фраземи *old boy*. Якщо цю фразему вжито з неозначеним артиклем *an* (*an old boy*), обираємо один з наступних варіантів перекладу – 1) *старий шкільний або університетський товариш, однокашник*; 2) *розм. другака, старина*; 3) *батько, старий; старик*. Якщо ж цю ФО вжито з означеним артиклем *the* (*the old boy*), єдиний вірний варіант перекладу – *чорт, диявол*.

Отже, вміння відшукати необхідні порівняння і вирази для збереження смислового навантаження тексту чи мовлення в англійській мові,

вживаючи фразеологічні одиниці, не легко. Без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мови, зрозуміти жарт, гру слів, а іноді сенс всього висловлювання [7]. Проаналізувавши у дослідженні оцінну ознаку у значенні фразеологічних одиниць англійської мови, які містять у собі гендерний компонент, було визначено оцінку значень англійських фразеологічних одиниць та описано ознаки фразем, розгляно класифікацію фразеологізмів та виокремлено групи фразем.

Дослідження аналізу оцінних ознак ідіом англійської мови визначає актуальність дослідити та порівняти з оцінні ознаки української мови: діагностувати та охарактеризувати особливості вживання фразеологізмів, притаманних сучасній англійській мові та українській.

#### Список літератури:

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків: Вища школа, 1987. 135 с.
2. Заваринська І. Ф. Лінгвокультурна мотивація фразеологізмів з онімним компонентом в англійській, польській та українській мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. 19 с.
3. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підруч. для студ. філол. спец. вищих закладів освіти. К. : Вид. центр «Академія», 1999. 288 с.
4. Петрова Н. Д. Англійські фразеологічні одиниці з національнокультурологічним компонентом. Іноземна філологія. Київ, 2013. С. 40–50.
5. Рогач О. О. Структурно-семантичні особливості фразеологізмів з етнонімами (на матеріалі української, російської, польської, англійської, французької мов) : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. 236 с.
6. Свешнікова О. В. Особливості перекладу фразеологічних одиниць англійської мови на українську. Прикладна лінгвістика 2014: проблеми та рішення, К. : 2014. С. 19.
7. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : монографія. К. ; Черкаси : Брама, 2004. 276 с.

#### Hlukhovska M. S. ATTITUDINAL MEANING OF ENGLISH PHRASEMES

*The article is devoted to the study of attitudinal meanings of English phrasemes. The author singles out «neutral» phrasemes and phrasemes in the semantics of which there are elements of attitudinal meanings. Much attention is paid to the analysis of gender assessment. The classification of phraseological units of English phrasemes with elements of gender features and taking into account intensity of emotional evaluation of English phraseology is proposed. The main criterion for classification is the emotional assessment of gender.*

*According to the research phraseological units are identified, which can not be clearly attributed to one or another group. These are phrasemes with unstable, changing emotional assessment. It was found the use of paired idioms, they are «equivalent» in the gender aspect in their emotional assessment, which denote universal qualities and are evaluated equally regardless of gender of phraseme's subject. The author called such phrasemes «bigender». It is noted that not all pairs have the same attitudinal meaning. But one phraseme from a pair has more meaning than another.*

*It was found that in English the number of feminine and masculine elements in phrasemes with a gender feature is almost same. The English attribute more positive qualities to men than women.*

*But a controversial point that complicates the research of English phrasemes with masculine elements with the word «man», because the word has two meanings in English. The author divides these two meanings as follows: the word man in the meaning of man can be replaced by the word person and in the meaning of man without loss in the meaning of the expression the word man can not be replaced.*

*The author gives examples, noting attitudinal meanings of both negative features and positive which are inherent for men and women. A separate group of phrasemes with a gender element in the meaning was*

identified. They are zoologisms, which mostly contain negative emotional assessment and have some female element in the meaning: animals' names.

A group of phraseological units is used to denote the world's greatest evil – the devil, the evil spirit – and the personification of the universal good power – God.

Phrasemes with a gender element in the meaning of structural composition of the phraseological units are divided: 1. Phrases with a stable structure like *He who ...* and *He that ... one who ....* 2. Phrasemes that contain gender elements that characterize family relationships. In this group, a subgroup of English phrasemes was emphasized – phraseological units, where proper names are. 3. Phrasemes which contain gender elements denoting person's age.

It should be noted that using phraseological units of the English language should remember about articles.

**Key words:** biogender phraseme, gender, zoologism, feature, attitudinal meaning, phraseme, phraseology, phraseological unit.